

Interreg - IPA CBC
Bulgaria - Turkey
PARTNERSHIP

Project CB005.1.12.135:
Preparation and promotion of the process of development of European ecological network
NATURA2000 in Istranca Mountain

ПРОБЛЕМИ И ЗАПЛАХИ ЗА СЪЩЕСТВУВАЩИ И ПОТЕНЦИАЛНИ ЗАЩИТЕНИ ЗОНИ ОТ НАТУРА 2000 В БЪЛГАРИЯ

Възложител: Сдружение „Природен парк Сакар“
Изготвил: Георги Дулев, СНЦ „ЗЕЛЕНИ БАЛКАНИ“

Изданието е осъществено с подкрепата на Европейския съюз чрез Програмата за ТГС ИНТЕРРЕГ-ИПП България-Турция 2014-2020 (ССИ № 2014TC1615CB005). Съдържанието на това издание е отговорност единствено на Сдружение „Природен Парк Сакар“ и по никакъв начин не отразява позицията на Европейския съюз или на Управляващия орган на програмата.

България изгражда своята Национална екологична мрежа НАТУРА 2000 в периода 2003 – 2007 г. Защитените зони за опазване на дивите птици (SPA) – 119 на брой – стават факт със заповедите за обявяването им през 2007-2014 г. И досега по-голяма част от Защитените зони по директивата за хабитатите (SCI) не са обявени със заповед (през 2015-2016 са обявени 8 от общо 233). Макар в заповедта за обявяването им (там където я има) да фигурират някакви забрани и ограничения за човешки дейности, те са твърде общи, повърхностни и не се основават на задълбочени проучвания за конкретните заплахи върху обектите на защита. Това, съчетано с липсата на Планове за управление на повечето 33 (утвърдени са едва 8 ПУ за 33) и липсата на органи за управление на НАТУРА 2000, позволява както превратно тълкуване на природозащитното законодателство, в ущърб на обекта на защита, така и явното му нарушаване, без сериозни последствия за нарушителите. В настоящия доклад са събрани само малка част от многобройните заплахи за видовете и хабитатите в зоните от НАТУРА 2000.

Казусът „Калиакра“

В районът на нос Калиакра и най-близките му крайбрежни територии са обявени няколко защитени зони - Калиакра BG0002051 (SPA), Комплекс Калиакра BG0000573 (SCI), Белите скали BG0002097 (SPA) и Крайморска Добруджа BG0000130 (SCI). Тук е единственото място в България, където са съхранени остатъци от добруджанската степ (вж. *Карта 1 и Карта 2 от Приложение 1*). Тук са и най-големите крайбрежни скални масиви по българското Черноморие. Района обитават характерни степни видове птици – турилик (*Burhinus oedicnemus*), късопръста (*Calandrella brachydactyla*) и дебелоклюна (*Melanocorypha calandra*) чучулиги, 4 вида каменарчета (род *Oenanthe*), розов скорец (*Sturnus roseus*). За оцеляването на първите три вида Калиакра е от изключително значение, защото тук те са с най-високи числености за страната. Почти цялата гнездова популация на черногърбото каменарче (*Oenanthe pleschanka*) – 81% – е концентрирана в района на Калиакра. Скалистите морски брегове се обитават от единствената у нас колония на качулат корморан (*Phalacrocorax aristotelis*). В морската акватория на Калиакра са регистрирани най-големите в България ята на средиземноморския буревестник.

Изключително важно е значението на района по време на миграция, тъй като е разположен на единият от двата най-интензивни прелетни пътища в Европа – Via Pontica. Над Калиакра всяка есен преминават значителни количества реещи се птици –

до 200 000 щъркели, пеликани и жерави, както и над 10000 грабливи птици, включително световно застрашените видове степен блатар (*Circus macrourus*), ловен сокол (*Falco cherrug*) и царски орел (*Aquila heliaca*). Поради специфичното географско положение на Калиакра, както и поради постоянните ветрове, при срещата на птиците с морето по пътя им на юг, те се задържат дълго време в района с цел да преодолеят въздушните течения и да се върнат над сушата, както и за да набират височина. Над 60% от птиците летят на височина до 150 м и директно попадат в обсега на перките на вятърни турбини. Поради силните ветрове, често мигриращите птици (основно щъркели и блатари) кацат тук за почивка и денем, а грабливите птици се задържат, за да ловуват. Щъркелови ята редовно нощуват в земите между Каварна и Тюленово. За почивка и хранене спират многобройни ята прелетни пойни птици, пъдпъдъци и световно застрашения ливаден дърдавец (*Crex crex*). Тези птици са основно нощни мигранти. Над 50 000 пойни птици са регистрирани по време на есенна миграция само през светлата част на деня. В района на Калиакра зимуват значителни количества водолюбиви птици, основно гъски, които се задържат от декември до март. Те нощуват в морето и ежедневно прелитат над района, за да се хранят в нивите във вътрешността. Приморска Добруджа е от първостепенно значение за опазването на червоногушата гъска (*Branta ruficollis*) в целия свят, тъй като тук се концентрира през зимата почти цялата световна популация.

Понто-сарматска степ, Калиакра.

Снимка: Автора

Поради уникалния ландшафт, застрашените местообитания, растителни и животински видове, нос Калиакра, скалистите брегове и прилежащите към тях степи и

крайбрежни води са поставени под защита – носът е обявен за строг резерват „Калиакра”, а част от скалите и крайбрежните степи – за защитена местност „Яйлата”. Районът на Калиакра е обявен за Орнитологично важно място (ОВМ), поради значението му за птиците. През 2007 г. част от ОВМ Калиакра е включена в Натура 2000 като защитена зона за птици, а едва през 2013 г. цялата територия на ОВМ е включена в Натура 2000. Крайбрежните райони са определени като защитена зона за местообитанията „Комплекс Калиакра”.

Скални образувания, Тюленово, Калиакра

Снимка: Автора

Към края на 2014 г. на територията ѝ са регистрирани общо 482 проекта, като се изключат тези, които към тази дата са обявени като изгубили давност (общо 15 проекта). Двадесет и шест от проектите са свързани с изграждане на ветрогенератори. От предвидените в тях общо 147 ветрогенератора вече са изградени и оперират 102 турбини, други 11 са в строеж, 26 са одобрени, но не изградени и 8 са в процедура по ОВОС (вж. Карта 3 от Приложение 1). Ветропарковете са одобрени в район, където съществува висок риск за птиците, без ОВОС или чрез процедури по ОВОС, но на базата на непълни доклади с лошо качество. Вече опериращите ветрогенератори доведоха до гибелта на застрашени видове птици като розов пеликан, сив жерав, бухал, белоглав лешояд, обикновен мишелов и прогониха червеногушата гъска от местата ѝ за хранене в района около Калиакра. Доказано е също, че ветрогенераторите са основната причина за загуба на местообитания на този вид в Приморска Добруджа. Също така те представляват бариера по прелетния път на птиците – както на грабливите, така и на

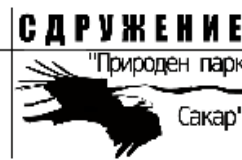
водолюбивите птици. Вятърните паркове, изградени в степите около село Българево, доведоха до унищожаване и значително влошаване на приоритетни за опазване и строго защитени местообитания – Понто-сарматски степи, като е засегната площ от над 180 ха. Въпреки предприетите през 2012 г. мерки за спиране на нови проекти за ветрогенератори и определяне на срок на давност на взетите решения за одобряване на ветрогенератори, на територията на ОВМ и защитена зона Калиакра е документално възможно да бъдат изградени още 45 ветрогенератора, а в околните територии над 200 ветрогенератора, което ще задълбочи още повече проблема със значителните въздействия върху птиците и местообитанията им.

Ветропарк, Калиакра

Снимка: Автора

458 проекти, различни от ветрогенератори, попадат изцяло или частично в защитена зона Калиакра. Всички те са одобрени с преценката, че не е необходимо извършването на ОВОС. За част от тях са протекли процедури по Оценка на съвместимостта с предмета и целите на Натура 2000, но са одобрени на базата на непълни доклади с лошо качество. До края на 2014 г. са реализирани 11 проекта, от които 3 са в сектора на селското стопанство (създаване на овощни градини и напояване на лозя), 5 енергийни проекти, свързани с изграждане на инфраструктура за ветрогенератори, 3 проекта за курортно застрояване и 1 проект за аквакултури в крайбрежните морски води. Реализираните проекти обхващат 288,7 ха сухоземна територия. Част от тези проекти са създаването на овощни градини на мястото на понтосарматски степи и обработваеми земеделски земи, като унищожаването на тези важни местообитания бе осъществено при разходване на публични средства от

европейските фондове. Макар институциите да отричат, на практика са безвъзвратно унищожени 26,4 ха степни местообитания от реализирането на въпросния проект.

През 2005 г. бяха одобрени големи ветропаркове в района на Калиакра, попадащи в бъдещата защитена зона от Натура 2000 „Калиакра“. През тази година Бернската конвенция открива досие срещу България поради това, че планове за изграждане на ветрогенератори край Балчик застрашава миграционния път на птиците. Държавата не предприема мерки и процеса на одобряване на нови ветрогенератори не спира, като в болшинството от случаите ветрогенераторите се одобряват без ОВОС. През 2006 г. Бернската Конвенция открива ново досие срещу България относно застрашаването на птиците по миграционния им път поради одобряване на ветропаркове при Балчик и Калиакра, но също и по цялото Северно Черноморие. През 2007 г. мисия на Конвенцията посещава България за втори път (след посещението ѝ през 2004 г. във връзка със случая „Балчик“), а в края на годината излиза с Препоръка 130 (2007). В нея се изисква правителството да преразгледа вече взетите решения за ветрогенератори в района на Калиакра и Приморска Добруджа и да намери алтернативи за изграждането им на други, безопасни за птиците места; да повиши качеството и детайлността на ОВОС и да назначи външна оценка на докладите; да изготви инструкции за планиране и екологична оценка на ветропаркове; да изготви национална стратегическа оценка на развитието на ветроенергийния сектор; не на последно място изисква правителството да обяви мораториум върху одобряването на нови ветрогенератори в Добруджа. Препоръката на Бернската конвенция се базира на задълбочен анализ на съществуваща в България ситуация и на изготвените доклади за трите големи ветропарка на територията на ОВМ Калиакра, като потвърждава тяхното лошо качество.

Правителството не предприема стъпки за изпълнение на изискванията в препоръката.

В март 2008 г. Европейската комисия изпраща първо предупредително писмо по случая „Калиакра“ с което инициира наказателна процедура 4260/2008 срещу България за неспазване на законодателството на ЕС поради горните причини. В отговор на откритата наказателна процедура през 2008 г. е направена подробна инвентаризация на всички проекти на територията на ОВМ и на 33 „Калиакра“. Подробният анализ разкрива нови факти. Само до април 2008 г. включително на територията на защитената зона „Калиакра“ са регистрирани 340 проекта. От тези проекти 103 са инициирани между 2003 г. и декември 2006 г., а останалите 365 са инициирани след датата на присъединяване към ЕС – между януари 2007 г. и април 2008 г. В следствие реализирането на проекти инициирани преди датата на присъединяване само през първата година от членството в ЕС са унищожени местообитания на 5% от сухоземната територия на защитената зона, като прогнозите са този процент да нарасне на 11% при реализиране на всички 103 проекта, инициирани преди 2007 г. По-голямата част от проектите, инициирани след 2007 г. се намират в одобрената защитена зона, като

прогнозите са за загуби на местообитания от 20,7% сухоземната територия на защитената зона.

През есента на 2008 г. бе регистриран първият случай на убита от ветрогенератори застрашена птица в района на Калиакра – розов пеликан, а по-късно и сив жерав. Тези птици загинаха при сблъсък с турбините на наскоро пуснатия в експлоатация ВЕП „Калиакра”.

По данни на РИОСВ към края на 2009 г. в страната са одобрени общо 2840 ветрогенератора, 83% от които без ОВОС, а още 1683 турбини са в процедура на одобряване. Почти всички одобрени и планирани ветрогенератори попадат в райони с висок риск за биологичното разнообразие, като около $\frac{3}{4}$ от турбините се намират в Добруджа. Наред със значителните рискове за птиците и компрометираните процедури по ОВОС (разрешения без ОВОС или с много некачествени ОВОС) се поставиха въпросите какви са реалните мащаби на развитие на ветроенергийния сектор, има ли инвеститори-фантоми, има ли реално достъп до публичната информация, защо и как се разрешават рискови проекти, които по същество са в разрез с националното и европейското законодателство, какви са мащабите на раздробяване на проекти и има ли умисъл в установените порочни практики?

При внимателен прочит на съществуващото природозащитно законодателство, от НПО и независими експерти са констатирани следните **КЛЮЧОВИ ЗАКОНОНАРУШЕНИЯ**:

Българско законодателство

1. Допуснато е нарушение на Закона за биологичното разнообразие, като е допуснато унищожаване на редки и застрашени видове и техните местообитания. Допуснати са дейности, които противоречат на предмета и целите на опазване в ЗЗ „Калиакра”. Нанесени са значителни щети върху птиците и техните местообитания в следствие на неизпълнение на законовото изискване в ЗБР за приоритетно включване на Орнитологично важните места в националната екологична мрежа – Натура 2000. Засегнати са над 100 вида птици, като в най-значителна степен са засегнати червеногушата гъска, мигриращите и зимуващи в района водолюбив и хищни птици (бял щъркел, розов пеликан, белоглав лешояд, сив жерав, обикновен мишелов и др.), както и гнездящите в района птици, предмет на опазване в защитената зона – бухал, дебелоклюна чучулига, турилик, белоопашат мишелов и др. Унищожени или увредени са строго защитени местообитания – Понто-сарматски степи и съпътстващото ги биоразнообразие, които имат локално разпространение и се срещат основно в този район.

2. Нарушени са процедурите по ОВОС, ЕО и Оценка за съвместимост като:

При вземане на решение от страна на компетентния орган да не се извършва ОВОС на даден ветроенергиен проект, се установяват следните пороци:

- Позволява се да се одобрят големи проекти без ОВОС/ЕО, чрез раздробяването им на части;

- Процедурата по одобряване не е публична; публично е единствено самото решение по преценка;

- Избягва се необходимостта инвеститора да провежда предварителни проучвания, свързани с потенциално засегнатите елементи на околната среда;

- Избягва се публична процедура по ОВОС / ЕО, където е необходимо да бъде разработен доклад по ОВОС, отчитащ аргументирано всички аспекти и степента на очакваните въздействия върху елементите на околната среда, включително биоразнообразието и риска за човешкото здраве; където се разглеждат алтернативи, оценява се кумулативния ефект, посочват се смекчаващи въздействията мерки и се представя план за собствен мониторинг; където се провеждат консултации със заинтересованите страни, както и обществени обсъждания;

- В решенията по преценка компетентния орган не поставя изисквания към инвеститора по отношение реализирането на инвестиционното предложение, не изисква мониторинг и няма въз основа на какво да се провежда следващ контрол;

- Избягва се необходимостта инвеститорът да провежда мониторинг на въздействията при работата на ветропарка, както и да прилага смекчаващи мерки (независимо, че може да има голям ветропарк в следствие одобрени множество единични проекти).

- Издадените решения за преценка, че не е необходим ОВОС, нямат давност, т.е. при желание на инвеститора те могат да се реализират и след 10, 20 или 50 години; това обстоятелство се промени с изменение на ЗООС, където бе посочена давност от 5 години за решенията по преценка, която влиза в сила със задна дата. Процедурата за определяне на изтеклото правно действие на решения не е публична и компетентния орган няма задължение да оповестява, когато дадено решение е изгубило давност.

Характерно за всички процедури по ОВОС, независимо дали са били преди или след 2009 г. е, че:

1. Описанието на инвестиционните предложения не включва пълния мащаб на проекта, като не се включва инфраструктурата – обслужващи пътища, сгради, електропреносна инфраструктура за присъединяване към електропреносната мрежа, както и радарна система, ако тя е залегнала като част от смекчаващите мерки (прилага се много рядко);

2. Оповестяването на инвестиционното предложение е твърде недостатъчно. Прилаганата схема за информиране на местното население показва нищожна ефективност, дори при информиране на етапа на обществено обсъждане; инвеститорите разполагат с достатъчно механизми с които на документи да докажат че обществеността е надлежно информирана, а в същото време обществеността въобще да не е запозната със съответния проект.

3. Консултирането със заинтересовани страни – научни институти и НПО не е задължително по закон и по тази причина в болшинството от случаите се избягва и е

чисто формално – само с писмо от най-общ характер. Инвеститорите започват да търсят НПО само когато разберат, че решенията по техния проект се обжалват;

4. В докладите по ОВОС / ЕО /ОС масово се документират следните пороци: не се разглеждат алтернативи на инвестиционното предложение, както технологични, така и по местоположение, като се твърди също, че нулевата алтернатива ще е пагубна за бъдещето на територията; не се оценява кумулативния ефект или ако това се прави, то се прави много избирателно с цел да се докаже липсата на такъв; не се прави оценка на действително засегнатите елементи на околната среда, а се подбират такива, за които не се очаква значително въздействие; анализите и оценките не се правят на базата на проучвания на терен, които да гарантират качествена и достатъчно пълна информация за целите на оценката; там където са правени предварителни проучвания, резултатите от тях са интерпретирани по начин, който да позволи положителна оценка; посочените в докладите смекчаващи мерки не кореспондират с реалните очаквани значими въздействия.

На практика дори обемисти ДОВОС имат много ниско качество на съдържанието си. Оценката на качеството на докладите по ОВОС е вътрешна (непублична) процедура на компетентния орган преди да пусне доклада на обществено обсъждане; за допускането на доклади по ОВОС с горните пороци отговорност би трябвало да носи РИОСВ Варна. Практиката да се внасят лошокачествени доклади по ОВОС продължава, тъй като компетентния орган ги одобрява при наличието на посочените пороци.

След препоръка 130 (2007) на Бернската конвенция бяха направени опити да се подобри качеството на ДОВОС. Въпреки това и въпреки, че в докладите започнаха да присъстват повече анализи, съдържанието им по същество не се промени и посочените по-горе пороци са валидни и за по-късните доклади;

5. Аргументирани становища, внесени по време на процедурата по ОВОС/ЕО/ОС не се отразяват в докладите и не се приемат от РИОСВ, когато се посочват аргументи срещу изграждането на ветропарковете;

6. Когато за дадено инвестиционно предложение има внесени отрицателни становища и има риск то да бъде обжалвано и спряно или забавено, РИОСВ Варна издава решение за предварително изпълнение, чийто срок на обжалване е само 3 дни. Този тип решение позволява реализирането на проекта независимо дали протичат съдебни процедури. В решенията по преценка необходимостта от ОВОС, издадени от РИОСВ Варна и предоставено публично (публикувани в интернет или предоставени по реда на ЗДОИ), са установени следните слабости/пороци, които са от значение за констатираното стихийно развитие на сектора и са в противоречие с принципите на административното право и процес залегнали в АПК и общите принципи в правото:

1. Много от публикуваните решения нямат дата на постановяване или датата на постановяване не се чете;

2. В решенията се посочват името на фирмата възложител и адреса по седалище, но не се посочва единен идентификационен код (ЕИК). Данните за инвеститора в решението не са достатъчни, за да се идентифицира инвеститора като юридическо лице. Понякога в Търговския регистър се намират фирми със сходни наименования, но не и това, посочено в решението. През последните години не се посочват седалищата на фирмите, а техни адреси за кореспонденция, което противоречи на закона;

3. В решенията не винаги се описват параметрите на инвестиционното предложение, а когато се описват, се посочват само част от характеристиките. В едни решения се посочват едни характеристики, а в други се посочват други. Не се прилага единен стандарт за изчерпателно описание на характеристиките на инвестиционното предложение за ветрогенератори;

4. Когато в решението се посочва местоположението на инвестиционното предложение, се посочват номера на имоти. Тези номера се променят и не са публично достъпни. Ако в решението не е посочен номера на имота, от който произхожда цитираният имот, няма как да се разбере дали става въпрос за едно и също местоположение. Когато номерата на имотите се променят няколко пъти в рамките на къс период от време, конкретното местоположение на инвестиционното предложение няма как да бъде установено. Няма практика в решението да се посочват географски координати на ветрогенераторите, така че да става ясно къде се намира проектът, макар че такава информация се изисква от инвеститора при внасяне на инвестиционното предложение в РИОСВ;

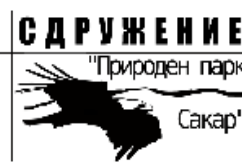
5. Решенията се публикуват на интернет страницата на РИОСВ Варна със задна дата или период от време след постановяването им, като по този начин се съкращава законовия период на обжалване, без това да може да се докаже пред компетентните органи;

(източник: <http://forthenature.org/cases/43>)

Европейско законодателство

При отнасянето на казуса „Калиакра“ (наказателна процедура 4260/2008) до Европейския съд, Европейската комисия изтъква следните доводи за нарушение на Европейското законодателство:

Тъй като не е включила изцяло териториите на орнитологично важните места в специалната защитена зона „Калиакра“, Република България не е класифицирала като специална защитена зона най-подходящите по брой и площ територии с оглед опазването на биологичните видове по приложение I от Директива 2009/147/ЕО и на редовно срещащите се мигриращи видове, които не са включени в приложение I, в сухоземната и морската географска зона, в която се прилага Директива 2009/147/ЕО. Следователно, по този начин Република България не е изпълнила задълженията си по член 4, параграфи 1 и 2 от Директива 2009/147/ЕО.

Като е одобрила проектите „АЕС Гео Енерджи“ ООД, „Уиндтех“ ООД, „Брестиом ООД“, „Дисиб“ ООД, „Еко Енерджи“ ООД и „Лонгман инвестмънт“ ООД на територията на Орнитологично важното място „Калиакра“, която не е класифицирана като специална защитена зона, а е трябвало да бъде класифицирана, Република България не е изпълнила задълженията си по член 4, параграф 4 от Директива 2009/147/ЕО, както е тълкуван от Съда на ЕС по дела C-96/98 и C-374/98.

Като е одобрила проекти на територията на специалната защитена зона „Калиакра“, територията от значение за Общността „Комплекс Калиакра“ и специалната защитена зона „Белите Скали“ („Калиакра уинд пауър“ АД, „ЕВН Енертраг Каварна“ ООД, „ЦИД - Атлас“ ЕООД, „Вертикал - Петков и с-ие“ ООД, Голф игрище и спа курорт „Трейшън клифс голф енд спа резорт“ ООД), Република България не е изпълнила задълженията си по член 6, параграф 2 от Директива 92/43/ЕИО, както е тълкувана от Съда на ЕС по дела C-117/03 и C-244/05, тъй като не е взела подходящи мерки за предотвратяване на влошаването на състоянието на естествените местообитания и на местообитанията на биологичните видове, както и обезпокояване на видовете, за които са класифицирани териториите.

Тъй като не е оценен по подходящ начин кумулативния ефект на проектите, одобрени на територията на орнитологично важното място „Калиакра“, която не е класифицирана като специална защитена зона („АЕС Гео Енерджи“ ООД, „Уиндтех“ ООД, „Брестиом ООД“, „Дисиб“ ООД, „Еко Енерджи“ ООД и „Лонгман инвестмънт“ ООД), Република България не е изпълнила задълженията си по член 2, параграф 1, във връзка с член 4, параграфи 2 и 3 и приложение III, точка 1, буква (б) от Директива 2011/92/ЕС.

Международно законодателство

С допускането на описаните по-горе ветроенергийни проекти на миграционния път на птиците Виа Понтика, България нарушава чл.1, ал.2, чл.3, ал.2, чл.2 и чл. 4 на Конвенцията за опазването на европейската дива флора и фауна и природни местообитания (Бернската Конвенция), както и препоръки 117(2005) и 109(2004) на Постоянния комитет на Бернската конвенция. Също така с допуснатите проекти се нарушава Конвенцията за опазване на мигриращите видове диви животни (Бонска конвенция) и свързаното с тази конвенция Афроевразийско споразумение за опазване на водолюбивите птици.

По всички гореспоменати нарушения, ЕК е осъдила страната (решение на Европейския съд 14.01.2016 г), което дава основание за последващи наказателни процедури и санкции от страна на ЕК срещу Република България.

(източник: <http://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?num=C-141/14>)

Казусът „Ски зона Банско“

По-голяма част от територията на Пирин планина е включена в две припокриващи се защитени зони – Пирин BG0000209 (SPA&SCI). Тя притежава уникалните природни богатства, като над 120-годишни иглолистни гори, включително най-старото дърво на Балканския полуостров – Байкушевата мура, Чудното дърво на Трионска поляна, бяломуровите дървета - Свещниците, вековните букови гори, еделвайсът и забележителните природни образувания, които притежава Пирин, са предпоставка за опазването му както в национален, така и в световен мащаб (вж. *Карта 4 от Приложение 1*).

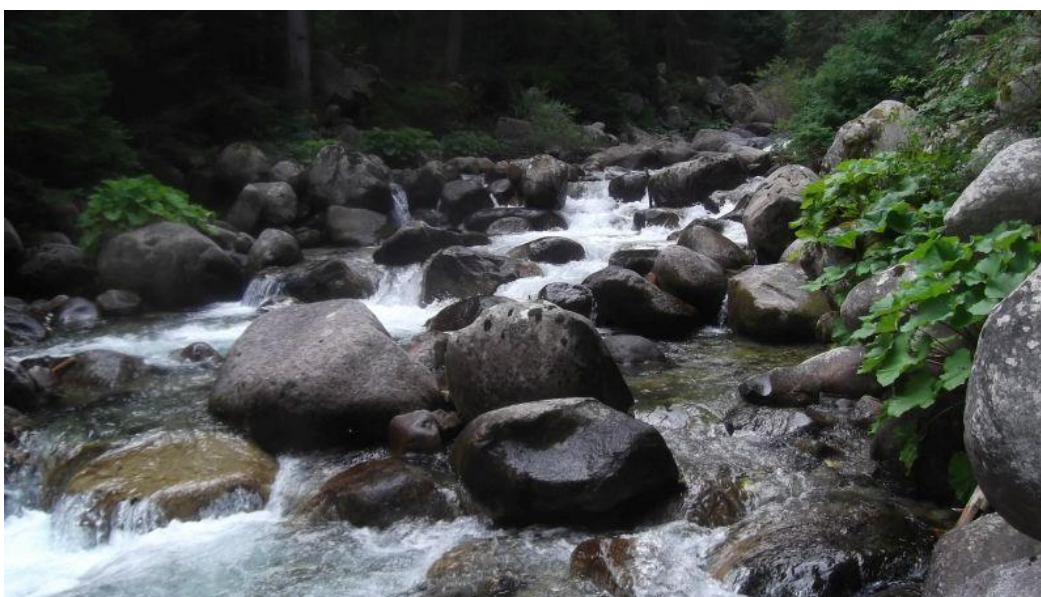

Байкушевата мура, Пирин

Снимка: Автора

В тази връзка още на 08.11.1962 г. алпийската част на Пирин е обявена за Народен парк „Вихрен“ с площ 6736,0 ха. През 1974 год. Министерство на горите и

опазване на околната среда преименува парка в Народен парк „Пирин“ като увеличава площта му на 26 413 ха. През 1982 г., за да се осигури защита на неповторимото разнообразие от ландшафтни форми, растителни и животински видове, Народен парк „Пирин“ е включен в списъка на ООН на Националните паркове и еквивалентните на тях резервати. През 1983 год. Народен парк „Пирин“ е включен в Конвенцията за защита на световното културно и природно наследство на ЮНЕСКО. На 15 октомври 1999 год. Министерство на околната среда и водите извършва прекатегоризация на Народен парк „Пирин“ в Национален парк „Пирин“ с площ 40356 ха. и се създава Дирекция Национален парк „Пирин“ в град Банско, която стопанисва, охранява и опазва защитената територия. На 02 Март 2007 г. цялата територия на Национален парк „Пирин“, става част от Европейската екологичната мрежа Натура 2000 и по двете Директиви на Европейския съюз – Директива 92/43/ЕЕС за запазване на природните местообитания и на дивата флора и фауна и Директива 79/409/ЕЕС за опазване на дивите птици.

река Ретиже, Пирин

Снимка: Автора

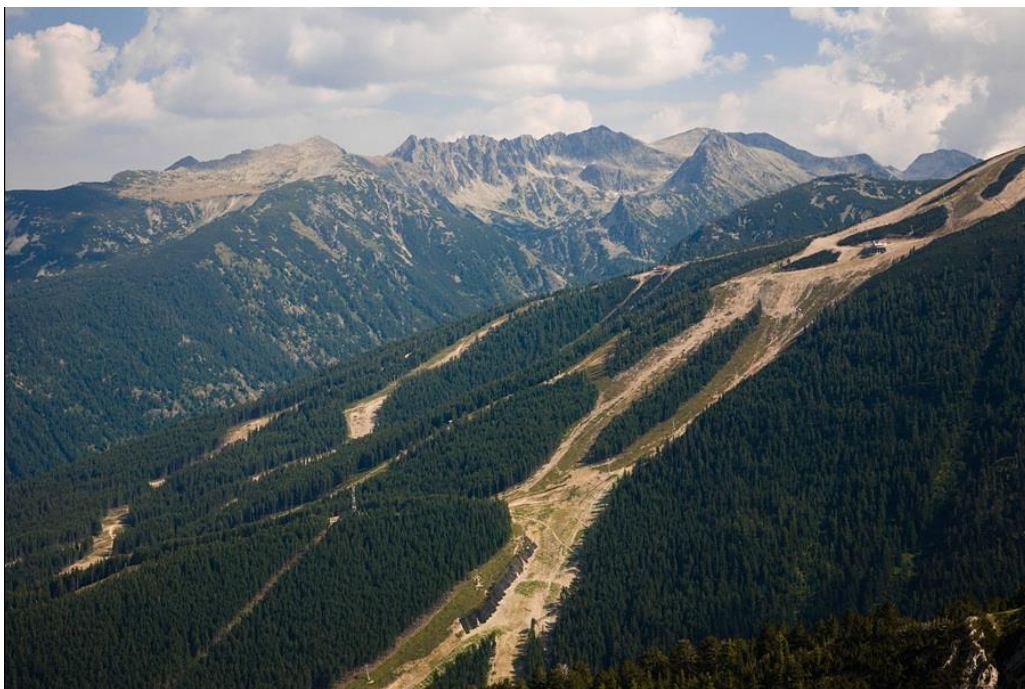
Първите стъпки за унищожаването на природното богатство на Пирин започват през 2000 г. с приемането на Териториален Устройствен План (ТУП) на ски зона с център гр. Банско, с който се предвижда значително разширение на съществуващите ски писти и съоръжения в Национален парк „Пирин“. Това поставя опазването на Националния парк под заплаха. В периода 2004 – 2016 г. освен, че се реализира ТУП на ски зона с център гр. Банско (6 нови писти и 6 лифта), са извършени и допълнителни, незаложени в ТУП и съответно неодобриени от никоя институция строителни дейности в границите на НП „Пирин“ – 4 писти и 3 лифта, а при 8 от изградените писти не са спазени изискванията за ширина и минимални изкопни дейности в издадените от

МОСВ решения по ОВОС. Всички тези дейности са извършени в нарушение на Концесионния договор, сключен между МОСВ и „Юлен“ АД (концесионера), на Плана за управление на Националния парк и на одобрения ТУП на ски зоната.

В резултат на многобройните сигнали, изпратени от граждани и неправителствени организации през 2010 г., ЮНЕСКО на 34-тата си сесия в Бразилия издава решение, с което приема, че строителството на ски зона с център гр. Банско сериозно е увредило световното природно наследство на Пирин и при последващо такова, Национален парк „Пирин“ ще бъде включен в Списъка на световното наследство в опасност.

Въпреки решението на ЮНЕСКО през 2014 г. строителните намерения в Национален парк „Пирин“ продължават и тогавашния Министърът на околната среда и водите допуска изграждане на нов 6-седалков лифт на мястото на 3-седалковия лифт „Тодорка“ от офшорната фирма „Маренго трейдинг“, която не е концесионер на ски зона с център гр. Банско.

По същото време се разработва новият План за управление на Национален парк „Пирин“, с период на действие 2014-2023, който не гарантира опазването на естествения характер на природата в парка и ограничаване до минимум на човешката намеса в природните процеси, дори е предвидена възможност за сечи на гори в парка и премахване на ограниченията за ново строителство. В този ПУ се предвиждат възможности за строителство върху 12,5 пъти повече площ в националния парк спрямо построеното до сега, както и сечи на горите върху 60% от територията на парка. Изготвянето на ПУ е финансирано с европейски средства (вж. *Карта 5 от Приложение 1*).

Ски зона Банско, Пирин

Снимка: <http://forthenature.org/gallery/413>

Ключови закононарушения в ски зона „Банско“, на територията на НП „Пирин“ и ЗЗ „Пирин“ BG0000209 (SPA&SCI)

Българско законодателство

Допуснато е нарушение на:

1. Чл. 21 от Закона за защитените територии, който разпорежда, че в Националните паркове се забранява „строителство, освен на туристически заслони и хижи, водохващания за питейни нужди, пречиствателни съоръжения, сгради и съоръжения за нуждите на управлението на парка и обслужването на посетителите, подземни комуникации, ремонт на съществуващите сгради, пътища, спортни и други съоръжения“. Допуснатото е изцяло ново строителство.

2. Режим 77, т.13 от Плана за управление на НП „Пирин“, с който се разрешава „доизграждане на одобрените ски писти, съоръжения и обекти съгласно утвърдения ТУП на „Ски зона с център Банско“ и ОВОС към него от 2000 г.“

3. Закона за биологичното разнообразие, като е допуснато унищожаване на мурови гори, допуснати са дейности, които противоречат на предмета и целите на опазване в ЗЗ „Пирин“, това особено в брачния период на птиците, може да доведе до прякото унищожаване на консервационно значими видове и допълнителна фрагментация на горските природни местообитания.

4. Чл. 2, ал. 2 от Наредбата по ОС, като не е разпоредил провеждането на процедура по глава втора от Наредбата по ОС.

Европейско законодателство

Строителството на ски лифтовете в Национален парк „Пирин“ е в нарушение на Директивата по ОВОС и Директивата по хабитатите поради липса на екологична оценка.

Международно законодателство

Строителството в НП „Пирин“ е в нарушение на Конвенцията за опазване на световното културно и природно наследство, приета с Разпореждане № 13 на Бюрото на Министерския съвет от 4 февруари 1974 г. в сила от 17 септември 1975 г. и обнародвана с ДВ. бр.44 от 27 Май 2005г. в част с унищожаването на обекта Пирин.

През 2013 г. е публикуван одит на Сметната палата за ски зона с център гр. Банско в Национален парк „Пирин“, който доказва следното:

- от 2001 г. до 2013 г. държавата не е извършвала контрол на случващото се в ски зона с център гр. Банско;
- липсва система за контрол на концесията в МОСВ, която да дава своевременна информация за действителното изпълнение на концесионния договор;

- контролът по договора не е структуриран съгласно изискванията на Закона за концесиите и не са определени длъжностни лица, които отговарят за това в екоминистерството;

- през периода 2009 г. - 2011 г. от Регионалната инспекция по околната среда и водите - Благоевград е осъществен контрол на дейността на концесионера по съответните специални закони по компоненти и фактори на околната среда. В резултат на това са издадени шест наказателни постановления на „Юлен“ АД за извършени нарушения по Закона за управление на отпадъците, Закона за водите и Закона за опазване на околната среда.

- в община Банско няма определено длъжностно лице за осъществяването на контрол по Закона за защитените територии и изпълнението на концесионния договор с „Юлен“ АД.

През същата година приключва и преписка на Висша Административна Прокуратура (ВАП), сезирана от природозащитници за извършените нарушения. Въпреки, че са констатирани всички изброени по-горе закононарушения, заключението е, че няма данни за извършване на престъпление и не е заведено дело срещу закононарушителите. Две поредни правителства правят опити за „решаване“ на проблема чрез узаконяване на закононарушенията извършени от концесионера.

След ред отрицателни становища и протести, Планът за управление на ПП „Пирин“ е върнат и все още е на етап доработване.

(източник: <http://forthenature.org/cases/35>;
https://www.wwf.bg/what_we_do/protected_areas/bansko/;
<http://www.greenbalkans.org/bg/search/%D1%81%D0%BA%D0%B8%20%D0%B7%D0%BE%D0%BD%D0%B0%20%D0%B1%D0%B0%D0%BD%D1%81%D0%BA%D0%BE>)

Казусът „мини ВЕЦ“

Първоизточникът на енергия при Водноелектрическите централи (ВЕЦ) – водата – се причислява към възобновяемите източници на енергия. Но това съвсем не означава, че ВЕЦ произвеждат „зелена“ енергия. Горното важи в почти еднаква степен както за големите, така и за малки централи. При построяването на ВЕЦ водното течение се препречва с язовирни стени или баражи, които прегради нарушават всички най-важни функции на реките и те престават да действат като биокоридори. Това унищожава биоразнообразието и въздейства негативно на природата в района. Поради това и енергията, произведена от ВЕЦ, не може да се нарече „зелена“. Тя като принцип се добива за сметка на растителните и животински видове, чийто местообитания биват унищожени директно – чрез пряко застрояване, заблацияване или пресушаване (съответно над и под язовирната стена), или косвено – като се прекъсват връзките между екосистемите. В районите с умерен и топъл климат органичните отпадъци, които се натрупват по дъното на образувалото се езеро, започват да гният и отделят

значителни количества блатен газ (метан), чийто парников ефект е 20 пъти по-голям от този на въглеродния диоксид.

В много случаите, строителството на ВЕЦ е свързано и с негативни социални последици, като се засягат стопански и рекреационни функции на реките и се отнема ресурс на местните общности.

Разделянето на ВЕЦ на „малки“ и „големи“ е съвсем условно и зависи от производствените мощности. Границата е около 10 MW.

Според конструктивните особености има два вида малки ВЕЦ:

1. Деривационен – взема се вода от реката чрез тръби и се транспортира до турбините -стотици метри или километри по-надолу по течението, като се използва естествения пад за това разстояние. Според закона, е нужно да се оставят 10% от средното водно количество да тече по реката (екологичен минимум), т.е. по тръбите, на теория, могат да се отклонят до 90% от водата. Освен това минимумът (тези 10%) не трябва да е по-малко от количеството вода на речния отток през най-маловодния месец. Този вид ВЕЦ се строи по реки с по-голям наклон, преобладава в планинските райони и малките реки с бързо течение и е преобладаващата конструкция при издадените през последните години разрешителни за строеж. При деривационните ВЕЦ-ове всички животни, които живеят във водата са засегнати – безгръбначни, риби, раци, видри и пр. Тези промени върху естествения вид на реката често водят до пълното изчезване на видовете. Минимумът не е достатъчен за най-чувствителните обитатели в реката – повечето видове риби, като пъстървата, мряната и др. При всяко положение, реката с деривационен ВЕЦ не е нормална река. В най-драстичните случаи, които не са рядкост, изсъхват и крайречните гори. Преливането на реката напролет и засипването на крайречните местности с тиня е част от естествения екологичен цикъл. Той е важен например за крайречните дървета – върби, елши и др., които не могат да се размножават, ако няма такава прясно наслоена тиня и пясък по брега от придошлата вода – те имат съвсем дребни семена и се размножават само в такива условия.

2. Руслон - строи се на по-големите реки, но с по-малък наклон и по-рядко в средните течения – например, р. Вьча, р. Места, р. Арда и др. На тях се прави язовир със стена (примерно) между 7 и 11 метра. Турбината се поставя в основата на стената. Такъв вид язовири в средното течение на реките бързо се пълнят с тиня и наноси, поради което се поставят клапи, които периодично изпускат натрупаното количество пясък и тиня надолу по реката, за да не се запушва турбината. Така не се оставя нормалното образуване на езерно дъно, което пречи на естествения живот в екосистемата. Руслоният ВЕЦ превръща реката в изкуствено езеро, което няма възможност да се развива естествено. Речните видове не могат вече да живеят там и цели речни участъци буквално изчезват и стават невъзможни за живот за речните видове. Залповото изпускане на големи количества дънни утайки – предимно тиня – води до рязко падане на температурата на водата в първите километри надолу по течението, несвойствено за сезона и естествения за реката ритъм покачване на водното

ниво, рязко влошаване на качествата на водата, както в момента, така и в седмиците след изпускането (при гниенето тинята поглъща големи количества кислород от водата и при последвалите анаеробни процеси се отделят допълнително токсични газове).

И двата вида ВЕЦ-ове създават големи пречки за придвижването по дължината на реката за животинския свят чрез своите стени.

Счита се, че към края на осемдесетте години на миналия век, полезният и достъпен потенциал за добив на електричество от водите на България е оползотворен на около 80%, като за това са модифицирани (разбирай – с унищожени естествени хабитати) около 20% от реките. Към днешна дата, те произвеждат около 90% от хидроенергията на страната. Въпреки това, стимулирани от преференциалните изкупни цени за електроенергия, след 2004 г. бяха построени над 260 нови малки централи до 10 МВ (мВЕЦ) (вж. *Карта 6 от Приложение 1*), определените като подходящи за водовземане с цел добив на енергия точки са 900, а издадените разрешителни за строеж – 700. Техният принос за енергетиката обаче е несъществен и напълно несъразмерен с унищожението на природата, което причиняват. На практика влезлите в експлоатация нови мВЕЦ произвеждат около една десета от хидроенергията в България, което е около 2% от общо инсталираните електропроизводствени мощности в страната. При изпълнение на всички издадени разрешителни делът им ще достигне едва 5% от произведената електроенергия, за сметка на почти 100% унищожаване на естествените речни хабитати в горните и средни течения на реките и с неприявдими последствия за екосистемите в долното течение на реките. Поради това, очакваното реализиране на планираните още над 400 проекта за мВЕЦ буди сериозна тревога.

Всички изброени по-горе проблеми и недостатъци на водноелектрическите централи по отношение на опазването на околната среда, могат да бъдат избегнати до голяма степен или в най-лошия случай силно минимизирани при спазване на определени норми и правила. Причината това да не се случва в България са комплексни и касаят всички етапи при проектирането, изграждането, функционирането и контролът на експлоатация на централите.

Нарушения при издаване на разрешителни за водоползване.

Разрешителните се издават от Басейновите дирекции (БД), като при това се нарушават редица законови норми:

- издават се разрешителни за строеж на ВЕЦ в защитени зони (Съществуваща забрана в чл.118ж от ЗВ, както и въпреки изричната забрана в Плановите за управление на речните басейни (ПУРБ). Около 1/3 от новопостроените (след 2004 г) 266 ВЕЦ са в защитени зони. Толкова е и съотношението при непостроените, но с издадени разрешителни (около 450). Пример: ВЕЦ Румянцево, 33 Карлуково BG0001014 (SCI);

В предмета на защита в 33, освен няколкото вида влаголюбиви растителни съобщества, присъстват и пет вида риби, три вида земноводни, блатната костенурка

(*Emys orbicularis*), видрата (*Lutra lutra*), няколко вида безгръбначни, които са повлияни в по-малка или по-голяма степен от изграденото съоръжение.

ВЕЦ Румянцево, р.Златна Панега

Снимка: <https://dams.reki.bg/0253-dam>

- преценка необходимостта от ОВОС (от РИОСВ): - често се преценява, че такава не е необходима. Дори в Становището да е записано изрично, че има значителен риск от вредно влияние в защитена зона, отново се стига до заключение, че не е необходима ОВОС. Пример: ВЕЦ Румянцево;

- некачествени ОВОС или такива със съзнателно манипулирани данни и изводи;

- липса на методика за определяне на минимално допустим отток. Минимално допустимият отток се определя винаги и само като 10% от средномногогодишния отток, без да се взема под внимание минималният средномесечен отток – дори когато съответните органи имат нужните данни в следствие от нарочни проучвания (вж. Преходни и заключителни разпоредби от ЗВ). В повечето случаи такива данни липсват. В много случаи за да се осигури изисквания по закон минимален средномесечен отток той трябва да е много по-голям от 10% от средномногогодишния. Примери: ВЕЦ Петрово, разположена в 33 Среден Пирин - Алиботуш BG0001028 (SCI), 33 Славянка BG0002078 (SPA) и ВЕЦ Румянцево.

ВЕЦ Петрово, Петровска река

Снимка: <https://dams.reki.bg/0210-dam>

Нарушения при проектиране

- проектантите често изопачават данните за срока на възвръщаемост на инвестицията. Изчисленията се представят за ситуация, при която се използва цялото количество вода и то целогодишно (според ЗВ, водоползването се прекратява или намалява, ако не може да се осигури минимален средномесечен отток). Така правят инвестицията по-привлекателна и увеличават броя на поръчките си;

- на много места не се предвижда изграждането на рибни проходи (няма такова задължително изискване), а там където те се залагат, в повечето случаи въпреки не малката допълнителна инвестиция за изграждането му, той е неизползваем (няма методика и стандарти за изграждането на рибните проходи. Години наред МОСВ бави нужната наредба). Пример: ВЕЦ Мартиново, ВЕЦ Ели дере и мн. др. На много места рибните проходи са направени фиктивно. Примери - ВЕЦ Драговищица; ВЕЦ Давидково 2, ВЕЦ Сливка и ВЕЦ Хладилника, разположени в ЗЗ Родопи-Средни BG0001031 (SCI) и ЗЗ Добростан BG0002073 (SPA);

Дори когато рибните проходи са проектирани правилно и работят, те осигуряват миграция нагоре по течението и не я осигуряват надолу. Осигурява се преминаването само на определени видове риби и то в определена възраст. Примерно максималната денивелация при басейнов тип рибни проходи, която може да бъде преодоляна от риби в пъстървовата зона е 10м, а препоръчителната височина на преградите е 20см, с изключение на най-долната откъм реката.

Рибен проход ВЕЦ Мартиново, р. Найденица

Снимка: <https://dams.reki.bg/0174-dam>

Рибен проход ВЕЦ Драговицица, р. Драговицица

Снимка: <https://dams.reki.bg/0435-dam>

Нарушения при издаване на разрешителни за строеж

Всички 266 функциониращи мини ВЕЦ са построени върху земя държавна публична собственост. За да започне строеж върху подобен имот, инвеститорът трябва да имат учредено право на строеж от МРРБ. Единствено 3 от мини ВЕЦ-овете имат такъв документ.

Нарушения при изграждане

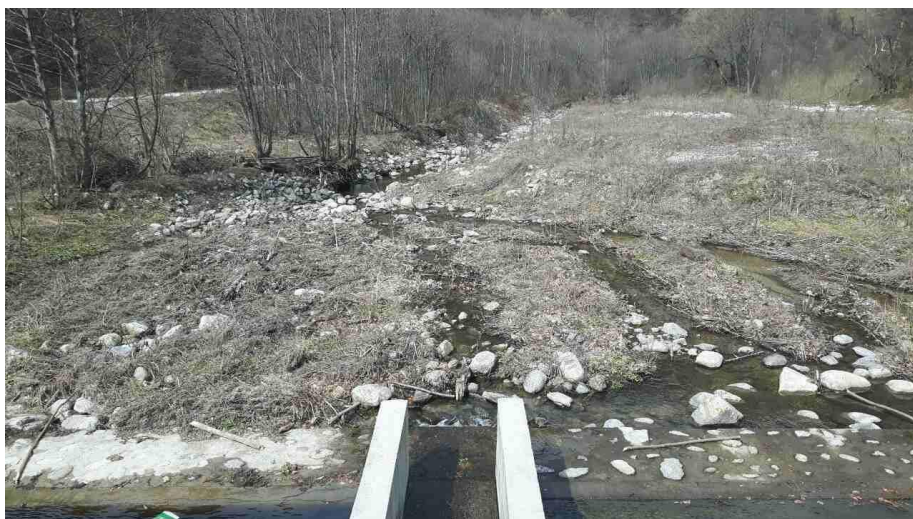
- Недоизградени и замразени съоръжения, които въпреки че не произвеждат електроенергия, въздействат отрицателно върху речните хабитати;

- координатите на водохващането от разрешителното за водоползване не са спазени, т.е. самоволно преместване на точката на изграждане на обекта. Пример: ВЕЦ Черна Места. Построен е по-надолу по течението за да се възползва от следващия десен приток, който иначе би осигурил необходимия речен оток надолу;

- В много случаи освен неспазени координати, не е спазено и водното ниво. Баражите се изграждат по-високи, за да се увеличи напора. Понякога това става още в проекта и въпреки всичко главните архитекти дават разрешение за строеж. РДНСК дава разрешение за пускане в експлоатация, дори когато на самата приемателна комисия се установява, че баражът е надстроен. Санкцията е до 10 000 лева, без да има изискване за отстраняване на нарушението. Пример - ВЕЦ Забърдо, разположена в ЗЗ Родопи - Западни BG0001030 (SCI) и ЗЗ Западни Родопи BG0002063 (SPA).

Нарушения при експлоатация

- не спазване на изискването за осигуряване на екологичен минимум (минимален воден оток). Като резултат – частично или тотално пресъхнали реки. В леките случаи се нарушава възможността за миграция. Обикновено последствията са по-тежки: изчезване на видове, промяна/унищожаване на хабитати. Обезводнените речни корита обрастват с храсталаци и обуславят проблеми свързани с бъдещи наводнения, не изпълняват функция като противопожарни прегради. Пример - ВЕЦ Света Петка;

ВЕЦ Света Петка, р. Сестримска

Снимка: <https://dams.reki.bg/0257-dam>

- не се почиства тинята в задбаражните езера. Гниенето води до липса на кислород и до отделяне на токсични газове. Пример - ВЕЦ Манастирска, разположена в ЗЗ „Западна Стара Планина и Предбалкан” BG0001040 (SCI) и ЗЗ „Западен Балкан” BG0002002 (SPA);

- при руслови централи – залпово изпускане на тинята. Пример: ВЕЦ Лакатник, разположена в ЗЗ Врачански Балкан BG0000166 (SCI) и ЗЗ Врачански Балкан BG0002053 (SPA). През 2008г 30 километра надолу по течението болшинството от водните организми са унищожени.

Нарушения при контрола

- няма внезапни проверки;
- има случаи, когато при сигнали за нарушения не се извършват проверки;
- при констатирани тежки нарушения се налагат нищожни глоби;
- при издадени предписания не се правят проверки за спазването им;
- не се правят проверки от държавните органи по Наредбата за мониторинг на водите. Съгласно чл.174 от ЗВ тази привилегия е отредена на лицата, на които е предоставено правото на водоползване;
- няма мониторинг на ефективността на рибните проходи;
- рибните проходи съзнателно се запушват в горния край с цел използване на по-голямо количество вода.

Освен посочените по-горе нарушения на българското законодателство, има **нарушения и на три евридирективи** – за стратегическата екологична оценка, за хабитатите, както и рамковата директива за водите.

През 2010 г. в следствие от многобройните нарушения, жалби и констатирани законови празноти, все пак влиза в сила забраната за изграждането на малки ВЕЦ. Към онзи момент обаче, вече има издадени 600-700 разрешителни за изграждане на такива централи. Така от 2010 до 2014 г. броят на тези централи се увеличава със 75, въпреки вече действащата забрана.

По-фрапиращото обаче е, че макар сроковете на разрешителните да започват да изтичат, без ВЕЦ-овете да се реализирани, те биват удължавани от съответните органи, без да се направи никаква допълнителна оценка.

Източници: <https://dams.reki.bg/Dams/List>;
https://www.wwf.bg/get_involved/rivers;
<http://www.greenbalkans.org/bg/Stanovishta>

Казусът 33 „Язовир Жребчево“

Защитена зона опазване на дивите птици (SPA) „Язовир Жребчево“, BG0002052 е утвърдена със заповед № РД – 749 от 24.10.2008 г. на Министъра на околната среда и водите (вж. *Карта 7 от Приложение I*).

Предмет на опазване в защитената зона са 14 вида птици по чл.6, ал. 1, т. 3 от закона за биологичното разнообразие (ЗБР) и още 27 вида по чл.6, ал. 1, т. 4 от същия закон.

При изготвяне на Плана за управление (ПУ) на зоната в периода 2012-2014 г, бяха констатирани редица заплахи влияещи пряко върху предмета на защита, но и косвено – чрез елементите и качеството на околната среда и чрез промяна в числеността и видовото разнообразие на други таксони живи организми. При някои от тях възможността да бъдат неутрализирани въпреки ясното им и неоспорвано дефиниране, наличието на методи и средства за това, както и на законова база, е много малка.

Големи сезонни колебания на водното ниво.

При яз. Жребчево амплитудите на водното ниво са значителни. Абсолютния минимум като кота на водното равнище за периода с налични данни (6 годишен период) е 250 м, а абсолютния максимум – 264 м. Това е разлика от 14 м. Годишната денивелацията между минимум и максимум е около 9 м, като понякога достига до 12 м.

ракетната площадка, яз. Жребчево, април 2013 и септември 2013

Снимки: Автора

Роля за това оказват както сезонното пълноводие на захранващите водоизточници (р. Тунджа и няколко малки притока, основно левобрежни), така и режима на водоползване. Основния приток на водни обеми е в късната есен от дъждове и през пролетта от топящите се снегове и пролетните валежи. Основните количества вода, които се оттичат са за напояване (незначителни количества през последното десетилетие) и за произвеждане на електроенергия от ВЕЦ „Жребчево“ с два пика на производството – зимен и летен. Тъй като летния пик съвпада и с изразходване на водни количества за напояване, изпаренията са най-големи, а притока на вода – най-малък, това води до драстично спадане на водното ниво през късното лято и есента. Построената през миналия век държавна ВЕЦ е работила основно в сезоните на

пълноводие и в пиковите часове за енергопотребление. Сегашният частен собственик има интерес да произвежда непрекъснато електроенергия, като при това спазва частично едва две изисквания на МОСВ, заложи в графика за водопотреблението – осигуряване на минимален воден оток (река Тунджа е една от основните реки в Ю. България) и високо ниво в язовира по време на мръстенето. Нещата се усложняват допълнително и от новоизградения ВЕЦ „Караново“, който ползва водата от напоителен канал и работи непрекъснато дори и да няма нужда от напояване.

Големите колебания на водното равнище се отразяват негативно на болшинството от обитаващите водоема организми. На практика макрофити, развиващи се в плитките участъци и характерни за повечето стоящи водоеми, на яз. Жребчево липсват. Хигрофитите и хидрофитите загиват при спадане на водното ниво, а по-сухлюбивите видове – при продължителните заливания. Това пречи за оформяне на характерните за влажните зони хабитати и води до обедняване на видовото разнообразие при фауната. Липсват и укрытия за рибите, обитаващи плитките участъци и/или размножаващи се там.

Зообентосът също е повлиян негативно от колебанията на водното равнище. Като правило този тип организми са неподвижни до слабо подвижни. При бързото оттегляне на водата, те остават на сухо и бързо загиват. Предвид наличието на големи количества биомаса от макрзообентос, следствие от инвазията на мидата зебра, разлагането след смъртта на тези количества води до влошаване на условията на средата и в следствие до засилване на еутрофикацията на водоема.

Водното ниво в периода 15 април – 1 юни (времето за хвърляне на хайвер и излюпването му) се покачва с до 2-3 метра, оставяйки хвърления хайвер под дебел слой студена вода и рязко снижавайки успеваемостта при размножаване на рибата. Причината е в желанието на инвеститора да акумулира максимални водни количества в чашката на язовира в месеците, в които е задължен по график да не работи. От МОСВ не искат да преразгледат графика си за двете централи, с цел осигуряване на постоянно (а не покачващо се) водно ниво през периода на мръстенето и по-малки флуктуации през сухия сезон. Държавната фирма „Напоителни системи“, отговаряща за контрола на съоръженията и водното ниво пък, на практика не извършва контрол на водопотреблението от ВЕЦ.

Доколкото изброените по-горе класове водни организми, засегнати сериозно от големите колебания на водното ниво, са основната храна за по-голяма част от птиците – обект на защита, този проблем представлява висока степен на заплаха.

Препради за миграцията на водните организми.

Големите флуктуации на водното ниво са причина за изчезването на водна и водолюбива растителност в плитките участъци на яз. Жребчево. Това е лишило от мръстилица голяма част от видовете риба (главно шаранови), практически има един единствен подходящ за това залив. В недалечното минало рибата се е придвижвала свободно нагоре по течението на реката и е ползвала нейното корито за мръстилица.

След изграждането на бент, обслужващ рибарници Николаево (част от 33), това до голяма степен е ограничено. Рибния проход е конструиран неправилно, с голям наклон, скорост на водата и денивелация между отделните клетки, липсва естествен субстрат по дъното на клетките. При ниски нива на яз. Жребчево, функционирането му е допълнително затруднено. След частични повреди на саваците, през тях преминава вода с по-голям дебит от този в рибния проход и заблуждава мигриращите риби за посоката на движение. Допълнително рибният проход се затваря в горния си край с чували пясък, за да се осигурят допълнителни количества вода за рибарниците. Липсва непрекъснат контрол от страна на Басейнова дирекция Източно-беломорски район. Всичко това обуславя средна степен на заплахата за предмета на защита.

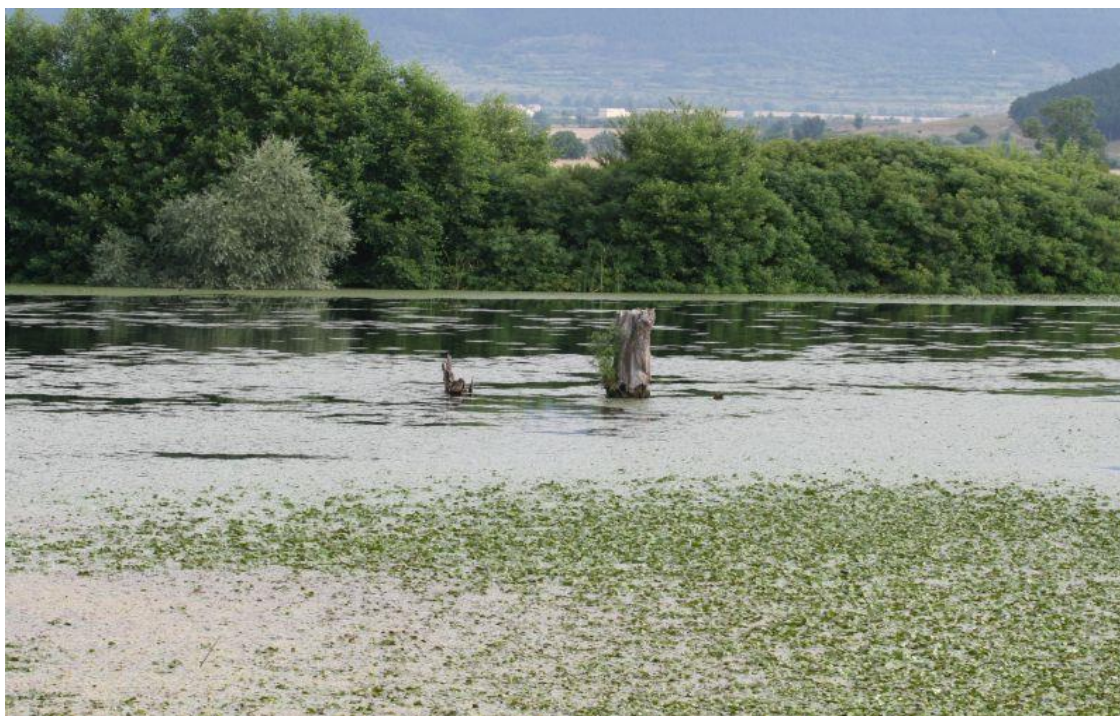
Рибен проход, бент рибарници Николаево, р. Тунджа в 33 яз. Жребчево

Снимка: Автора

Недобро структуриране на 33.

При изготвянето на документацията, свързана с обявяването на 33 са заложени няколко съществени проблема, които силно застрашават съществуването на предмета на защита. Извън зоната са оставени два важни влажни хабитата, граничещи с нея – коритото на р. Тунджа над бента при рибарници Николаево, устието на Радова река при опашката на язовира, както и ивицата суша между тях, на която се размножава една от малкото жизнени колонии на лалугер (*Spermophilus citellus*) в целия регион (вж. *Карта 8 от Приложение 1*). Липсата на по-широка ивица суша около водните площи, която ивица да е част от 33, също е сериозен недостатък при структурирането на зоната (при очертаването границите на зоната са всъщност границите на водните обекти – 98% от територията на 33 е водна повърхност). Ограниченията, въведени с ПУ, важат

единствено за територията на ЗЗ. Доколкото част от основните заплахи за биоразнообразието са свързани с обработка на земеделските площи в близките околности, както и със строителство, това на практика означава, че те не могат да изпълнят предназначението си – нито да ограничат замърсяването от околните земеделски терени, нито да прекратят инвестиционните намерения по възлови точки около ЗЗ.

р. Тунджа над бента при рибарници Николаево

Снимка: Автора

Устието на Радова река в яз. Жребчево

Снимка: Автора

И дори след одобряване на ПУ в този му вид, ако не се променят очертанията на ЗЗ или не се промени законодателството в посока изграждане на буферни зони около ЗЗ (както е в повечето страни от ЕС), разглежданите заплахи ще продължат да оказват влияние без да могат да бъдат компенсирани или неутрализирани. Към момента МОСВ отказва да използва събраната при изготвянето на ПУ информация с цел преструктуриране на ЗЗ, както и да инициира нарочен процес за изготвяне на предложение за промяна на границите ѝ. Процесът се затруднява и от липса на орган за управление на зоната, който да следи за изпълнението на ПУ и предписанията в него.

Казусът ЗЗ „Язовир Овчарица“

Защитена зона за опазване на дивите птици (SPA) „Язовир Овчарица“, BG0002023 е утвърдена със Заповед № РД – 549 от 05.09.2008 г. на Министъра на околната среда и водите (вж. *Карта 9 от Приложение 1*).

Предмет на опазване в ЗЗ са 35 вида птици по чл.6, ал.1, т.3 и още 32 вида по чл.6, ал. 1, т. 4 от Закона за биологичното разнообразие.

Освен защитена зона на основание чл. 12, ал. 6 във връзка с чл. 6, ал.1, т. 3 и 4 от Закона за биологичното разнообразие, Язовир Овчарица е и Орнитологично важно място, и Корине сайт.

При изготвяне на Плана за управление (ПУ) на зоната в периода 2012-2014 г., бяха констатирани редица заплахи влияещи пряко или косвено върху предмета на защита. Част от тях са заложили с очертаването на границите на ЗЗ, а други се

обуславят от празноти в законодателството, липса на контрол от държавни органи или липса на изградени структури за управление на ЗЗ.

Палене на стърнища, синори и тръстикови масиви

Паленето на стърнища, синори и пасища е широко разпространено явление в България и в частност в ЗЗ. Освен намаляване на почвеното плодородие, ерозия на почвата и замърсяване на въздуха, този порочен похват в растениевъдството води до унищожаване на местообитания извън земеделските имоти, унищожаване на малкото останали дървета и гори в защитената зона, смърт при голяма част от бавно подвижните животни, унищожаване на тръстикови масиви. Има висока интензивност и е с висока степен на заплаха. Забрана за подобни действия има в *Закон за опазване на земеделските земи (ДВ, бр. 35/24.04.1996), Наредба Из-1053/19.04.2011г* на Министерство на вътрешните работи и Министерство на земеделието и храните и в *Закон за опазване на околната среда (ДВ, бр.91/25.09.2002г)*.

Има предвидени и санкции със значителни размери, както и възможността при доказване на деянието, извършителя да бъде санкциониран чрез лишаване от европейски субсидии. Проблемът е в липса на специализиран контролен орган, както и на ресурс за адекватно разследване за установяване на извършителя. Към момента ежегодното палене на големи участъци в ЗЗ продължава, като завеждане на преписка, следствени действия, установени извършители и санкционирани няма.

Опожарени пасища, ЗЗ яз. Овчарица

Снимка: Автора

Безпокойство от страна на рибовъдите по време на зимния и размножителния сезон, с цел запазване на рибата или при осъществяване на рибностопански мероприятия

За периода 2006 – 2010 г няколкократно е констатирано прогонване на ята рибоядни птици през зимния сезон с помощта на мощна моторна лодка в яз. Овчарица. В яз. Овчи кладенец-1 (също част от ЗЗ) се използват лодки, газови оръдия и „пиратки“ за прогонване на птиците през зимния и размножителния сезон през периода 2011 – 2013 г. Безпокойство у водоплаващите птици предизвиква и извършването на риболов с мрежи през цялата светла част от денонощието през зимния сезон и свързаното с това използване на моторни лодки. Безпокоенето през зимния сезон предизвиква невъзможност за изхранване, висока смъртност в резултата от обезсилване, птиците стават лесна плячка на хищници. През размножителния сезон прогонването с лодки и звукогенериращи средства води до проваляне на размножителния сезон и пропъждане от зоната на защитени видове. Въпросните действия от страна на концесионерите/арендаторите на водните площи представляват висока степен на заплаха за водолюбивите птици, каквито са повечето от птиците – обект на защита в ЗЗ, и се провеждат с висока интензивност.

Теренът около и в ЗЗ е труден за придвижване през влажната част от годината, което силно затруднява осъществяването на контрол. В концесионните права на фирмата-концесионер влиза и възможността да контролира подстъпите към водоема чрез КПП, както и да налага и контролира забрана за използване на лодки в концесионните площи, което също силно снижава ефективността на контрол. В първоначалния вариант на ПУ бяха заложени забрани, които да облекчат и направят по ефективен контролът, но в следствие бяха отхвърлени поради „ограничаване на концесионните права“. Липсва и орган за управление на ЗЗ, който да разполага с технически средства за осъществяване на денонощен контрол и да е дислоциран в близост до ЗЗ. Няма ясна и надеждна законова база по отношение на събирането на доказателства за закононарушения с технически средства (видео и звукозаписни устройства) и на валидността им при съдебни дела.

Към момента нарушенията на забраните в ПУ продължават, макар и с по-малка интензивност. Вероятно в следствие от постоянното присъствие на природозащитници и длъжностни лица от държавни структури, участващи в изготвянето на ПУ.

Недобро структуриране на площта на ЗЗ

При теренните проучвания бе констатирано, че извън границите на ЗЗ, но в непосредствена близост до нея, се намират важни местообитания – влажни ливади и пасища, целогодишно течащи дерета обрасли със стари, естествени за района дървесни видове – дъб, явор, ясен, върба, бяла и черна тополя.

Гнездо *C. nigra* на 0,5 км от 33 яз. Овчарица
Снимки: Автора

Гнездо *H. albicilla* на 1 км от 33 яз. Овчарица

По стечение на обстоятелствата точно в тях бе регистрирано гнездене на цяла поредица от редки видове – голям ястреб (*Accipiter gentilis*), черна каня (*Milvus migrans*), черен щъркел (*Ciconia nigra*), морски орел (*Haliaeetus albicilla*), малък креслив орел (*Aquila pomarina*) (Вж. Карти 10 и 11 от Приложение 1). Още по-важно е, че констатираните ценни хабитати и гнездови местообитания са дислоцирани като правило по протежение на потенциални биокоридори, свързващи 33 с други влажни зони, гори или други 33. Това са сериозни пропуски при очертаване на границите на 33, които могат да доведат до фрагментация, миграционни бариери, липса на възможност за прилагане на мерки за защита на важни хабитати и гнездови местообитания на видове, които иначе са обект на защита в 33.

По време на подготовката на ПУ е събрана и анализирана по-голяма част от нужната информация, за да може пропуските при очертаване на границите да бъдат отстранени. За съжаление подзаконовата нормативна база не позволява това да стане едновременно и за сметка на изготвянето на ПУ, а към момента МОСВ не е иницирирало процедура за промяна на площта/границите на 33 на базата на събраните факти и техния анализ.